

Konference ke 100. výročí VÚPSV, Praha 5. 12. 2019

Resortní sociálněpolitický výzkum v českých zemích 1919-1989

Zdeněk R. Nešpor

Sociologický ústav AV ČR

Fakulta humanitních studií UK

Zdůvodnění sociálněpolitického výzkumu (aneb co je dnes samozřejmostí)

I. Rozšiřování, institucionalizace a etatizace péče o sociálně slabé a ochrany zaměstnanců

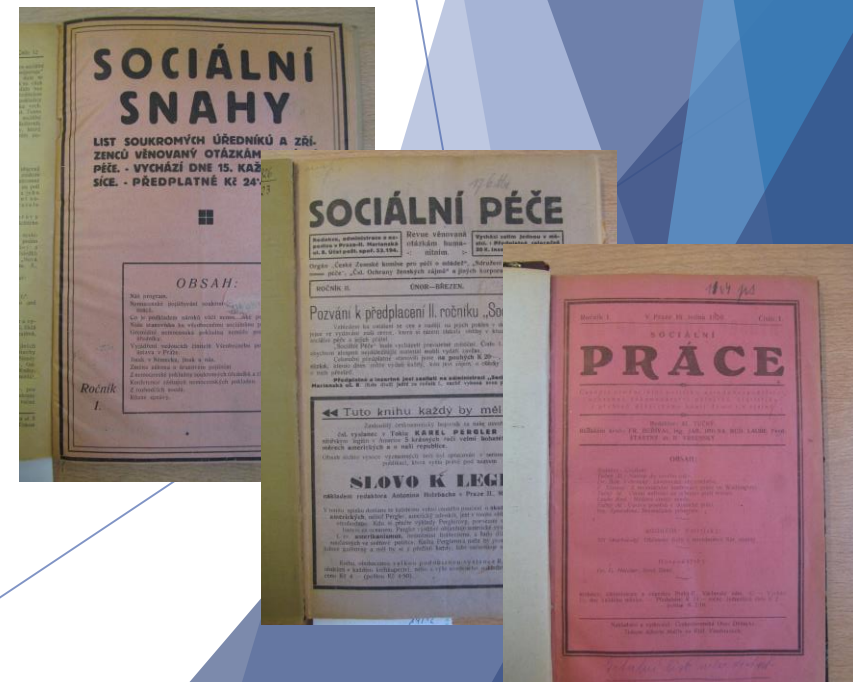
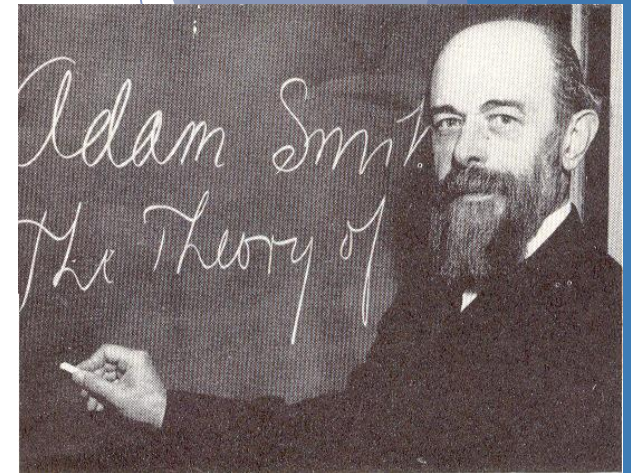
- ▶ Důsledek společenských a ekonomických změn v 19. stol.
- ▶ Převážně korporátní organizace, růst celospolečenského významu
- ▶ Řešení se postupně ujímá stát

II. Poznání jako základ rozhodování (politiky)

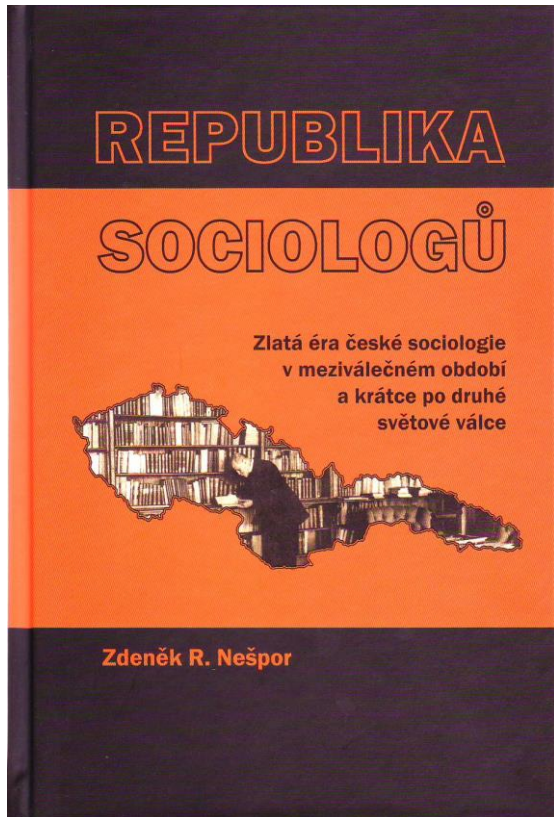
- ▶ Populační ad. statistika od 19. století
- ▶ „Realistická“ politika - T. G. Masaryk, J. Kaizl
- ▶ „Akademické křídlo“ soc. demokracie (F. Modráček, L. Winter, J. Macek ad.)
- ▶ Tzv. křesťanská sociologie (J. Šrámek)
- ▶ Přímá součást „ideologie“ i politické praxe první ČSR

III. Mezinárodní souvislosti

- ▶ 1919 Versailleská mírová smlouva zakládá Mezinárodní organizaci práce (ILO) i její výkonný úřad

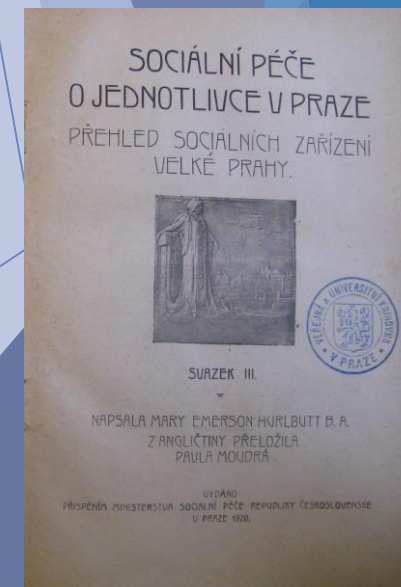
„Republika sociologů“

- ▶ Státem podporovaný zájem o sociální politiku i teoretickou sociologii
- ▶ Výjimečnost a „vzorové postavení“ první ČSR
- ▶ V jiných evropských zemích mnohem slabší (nebo dílčí) podpora a veřejné uznání
- ▶ (V USA podobnou úlohu hrály akademické instituce, nadace a jednotlivci)

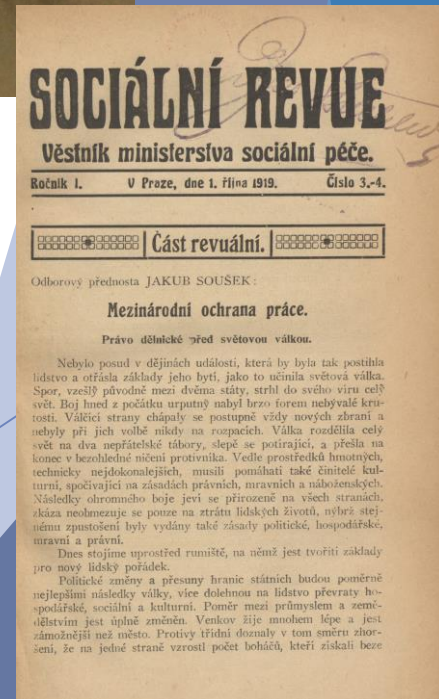
„Prehistorie“: „social survey“ hl. m. Prahy (1919)

- ▶ Pomoc poválečné Evropě, patronát Alice Masarykové
- ▶ Tým amerických badatelů (R. Crawfordová, 8 Američanů, 35 českých spolupracovníků)
- ▶ Přímo pod nově budovaným Ministerstvem sociální péče
- ▶ Témata :
 - I. Adresář sociálních zařízení
 - II. Veřejné zdravotnictví
 - III. Individuální sociální péče
 - (IV. Školství)
 - V. Rekreaace
 - (VI. Zaměstnání žen)
- ▶ Doporučení pro městské, státní a občanské orgány; význam rodiny (dědičnost, soc. vlivy, životní poměry)
- ▶ Poněkud „kazatelský“ rozměr
- ▶ Napříště to už zvládneme sami

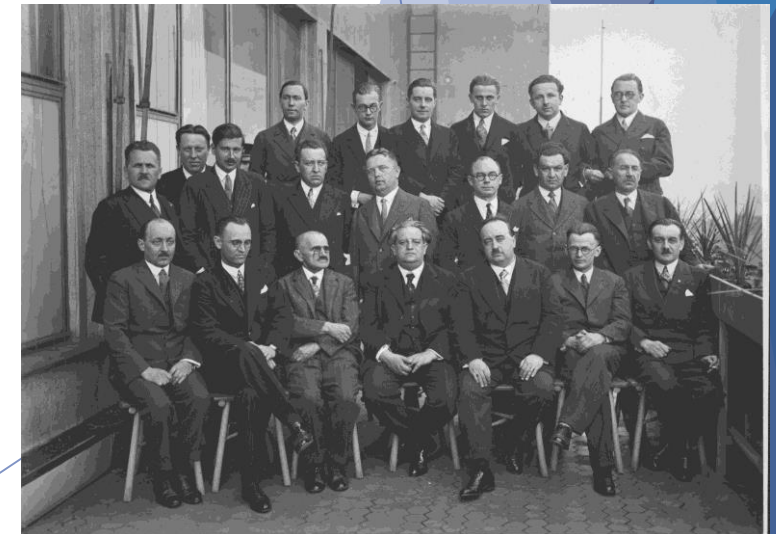
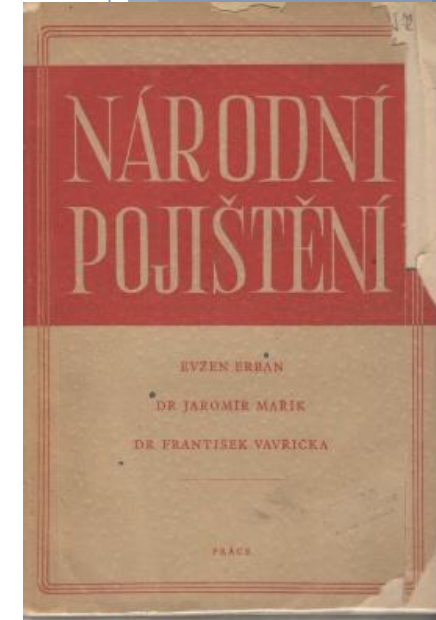
Sociální ústav RČS

- ▶ 1919 Lev Winter jako poradní orgán ministra sociální péče
- ▶ Cca 100-200 členů, malý organizační aparát na ministerstvu
- ▶ Předsedové Josef Gruber (1920-25), Lev Winter (1925-1935), Emil Schönbaum (1935-39), neobsazeno (1939-41)
- ▶ Organizace
 - Teoretická sekce
 - Sociální ochrana, migrace
 - Družstevnictví, nacionalizace
 - Bezpečnost práce
 - Sociální pomoc
- ▶ Teoretický odbor
- ▶ Sociální ochrana, družstevnictví
- ▶ Bezpečnost práce a sociální pomoc
- ▶ Činnost
 - ▶ Interní diskuse a veřejné přednášky, podněty nebo i vyžádané podklady pro úřadujícího ministra
 - ▶ Publikace Sociálního ústavu, čsp. Sociální revue
 - ▶ Vlastní výzkumy (nezaměstnaná inteligence, integrální vesnice ad., (poměšťování))
- ▶ (Další organizace: Státní úřad statistický, Psychotechnický ústav při MAP, vysoké školy, Ústřední soc. ústav hl. m. Prahy)

Poválečná obnova

- ▶ Sociální ústav byl zrušen 1941 (fakticky zanikl 1938), naléhavé otázky řešené ad hoc, dlouhodobá koncepce neexistovala (ministerstvo sloučeno se zdravotnictvím, pak zcela zaniklo)
- ▶ Sociální otázky byly významně diskutovány v londýnském exilu - rovněž vliv Beveridgeovy zprávy (ministerstvo, příprava Národního pojištění a socializačních zákonů)
- ▶ Po válce ještě větší důraz na „vědecké řízení“ společnosti (ministerstvo současně přejmenováno na „ochrany práce a soc. péče“)
- ▶ 1947 Československý ústav práce
 - ▶ Začleněn pod Ministerstvo ochrany práce, „náhrada“ Sociálního ústavu, ale s větším důrazem na aktivní činnost v oblasti sociální politiky
 - ▶ 33 členné představenstvo a faktické výzkumné a analytické pracoviště
 - ▶ Převzal Ústav lidské práce MAP (dřívější Psychotechnický ústav), Psychotechnický ústav v Bratislavě a Ústav pro pracovní normy při ÚRO, (naopak mizí jiné výzkumné organizace kromě VŠ a zakrátko i ty)
 - ▶ Ředitel Vladimír Fišera
- ▶ Obnova trvala jen krátce

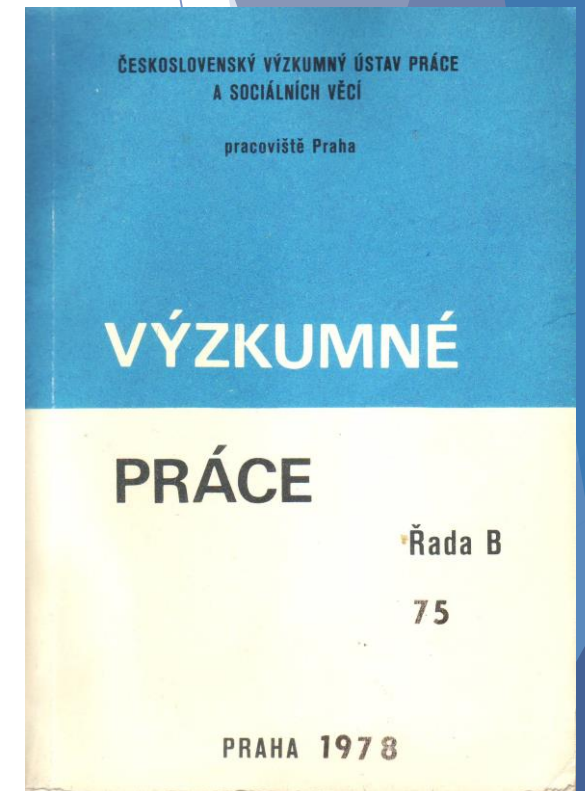

„Nejspravedlivější světový řád“

- ▶ 1951 Ministerstvo přejmenováno na „pracovních sil“, 1957 zcela zrušeno
- ▶ V této souvislosti bez náhrady 1951/52 zanikl i Čs. ústav práce
- ▶ Agenda částečně přešla na ROH

- ▶ Ekonomické a sociální problémy reálného socialismu → hledání nových politik (+ vnitrostranický mocenský boj) → obnova sociologie

- ▶ 1964 Československý výzkumný ústav práce ČSAV v Bratislavě
- ▶ 1965 zrušena afiliace na ČSAV
- ▶ 1969 podřízen MPSV (zřízeno 1968)
- ▶ 1974 Čs. výzkumný ústav práce a sociálních věcí
 - ▶ Připojen pražský VÚ sociálního zabezpečení → pražská pobočka
- ▶ 1984 Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce
 - ▶ Připojen bratislavský VÚ životní úrovně
- ▶ 1991 Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1992 rozdělen č-s

Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce

- ▶ Resortní výzkumné pracoviště, příprava podkladů pro MPSV, vlastní výzkumy, (spolupráce s mezinárodními organizacemi)
- ▶ Témata: sociální ochrana, pracovní právo, management a sociologie práce, sociální otázky - na ty později větší důraz
- ▶ Cca 100 zaměstnanců
- ▶ Ředitelé Milan Kodaj (1964-65), Michal Hronský (1965-78), Michal Deco (1978-83), Rudolf Šíma (1984-90)
- ▶ Do jisté míry rovněž „azylové pracoviště“ (J. Alan, B. Jungmann ad., na Slovensku krátce A. Hirner)
- ▶ Během „pražského jara“ i tzv. normalizace ovšem nešlo o jediné podobně zaměřené pracoviště
 - ▶ 60. léta: „Machoninwerk“, Sociologický ústav ČSAV
 - ▶ 70.-80. léta: (Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV), Dům techniky ČSVTS Pardubice, Oddělení komplexního modelování Sportpropagu, VÚ strojírenské technologie a ekonomiky ad.
- ▶ Po roce 1989 transformace, Oto Sedláček (1990-92 náměstek ministra, 1993-96 ředitel VÚPSV)

Sociologie je nejen krásná, ale i užitečná...

Děkuji za pozornost!

Kontakt: zdenek.nespor@soc.cas.cz